

Doç. Dr.
Abdulaziz KARDAŞVan Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
a.kardas@yyu.edu.tr

Corresponding Author

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3343-2745>Doktora Öğrencisi
Abdurrahman YALÇINKAYAVan Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
mevlam_004@hotmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3044-3294>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 06/06/2023 12/06/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1310552>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Aydınlarının Hurûfat Ve Dil Meselesi Hakkındaki Bakışları

The Perspectives of the Ottoman Constitutional Period on the Issue of Articles and Language

Öz

751 Talas Savaşı'ndan sonraki süreçte Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesi, sadece bir din değişikliği olarak gerçekleşmemiş, aynı zamanda onların kültürel hayatına da etki etmiş ve Arap alfabesine geçişleri başlamıştır. Arap alfabesi ile Türk alfabesi arasında ses farklılıklarının giderilmesi yoluna gidilmiş ve bu bağlamda Türkçede olup da Arap alfabesinde olmayan sesler için Farsçada olduğu gibi bazı harflere noktalar eklenerek bu sorun çözülmüştür. Böylece Arap Alfabesi, daha sonra kurulan Türk İslâm devletlerinde de kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Arap harflerinin ıslah edilmesi tartışmaları İkinci Meşrutiyet Dönemi'nden çok önce başlamıştır. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde Arap harflerinin ıslahını savunan aydınlar olduğu gibi, bu harflerin tamamen terk edilip yerine Avrupa devletlerinin kullandığı Latin harflerinin kabul edilmesini destekleyenler de olmuştur. Batılılaşmanın ve ilerlemenin önündeki engel olarak Arap alfabesini gören batıcı aydınlar ile Arap alfabesini Müslümanların arasındaki güçlü bir bağ olarak gören İslâmcı aydınlar arasındaki kalem savaşlarını Meşrutiyet Dönemi basınında görmek mümkündür. Hurufat meselesindeki bu tartışmalar, Cumhuriyetin ilanından sonra daha da artarak devam etmiş ve nihayet 1928'de Latin alfabesinin kabulüyle sonuçlanmıştır.

ATIF: KARDAŞ Abdulaziz, YALÇINKAYA Abdurrahman, "Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Aydınlarının Hurûfat Ve Dil Meselesi Hakkındaki Bakışları", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/2 (Haziran 2023), s. (420-442)

CITE: KARDAŞ Abdulaziz, YALÇINKAYA Abdurrahman, "The Perspectives of the Ottoman Constitutional Period on the Issue of Articles and Language", *Journal of History and Future*, 9/2 (June 2023), pp. (420-442)

Bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşen önemli inkılablardan olan Harf İnkılâbı öncesinde hurufat meselesi hakkında Meşrutiyet Dönemi aydınlarının basın, kitap ve risaleler aracılığıyla savundukları görüşler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşrutiyet Aydınları, Arap Alfabeti, Latin Alfabeti, Lisan.

Abstract

In the period after the 751 Talas War, the acceptance of Islam by the Turks was not only a change of religion, but also affected their cultural life and their transition to the Arabic Alphabet began. The sound differences between the Arabic Alphabet and the Turkish Alphabet were eliminated, and in this context, this problem was solved by adding dots to some letters for the sounds that are in Turkish but not in the Arabic Alphabet, as in Persian. Thus, the Arabic Alphabet began to be used in the Turkish-Islamic states that were established later.

Discussions on reforming the Arabic letters in the Ottoman Empire started long before the Second Constitutional Period. In the Second Constitutional Period, there were intellectuals who advocated the reform of the Arabic letters, and there were also those who advocated the abandonment of these letters and the adoption of the Latin letters used by the European states. It is possible to see the pen wars between the western intellectuals, who see the Arabic Alphabet as an obstacle to westernization and progress, and the Islamist intellectuals, who see the Arabic Alphabet as a strong bond between Muslims, in the press of the Constitutional Period. These discussions on the issue of lettering continued increasingly after the proclamation of the Republic and finally resulted in the adoption of the Latin Alphabet in 1928.

In this study, the views defended by the intellectuals of the Constitutional Period on the issue of type before the Alphabet Revolution, which was one of the important revolutions in the Republican Period, were examined.

Keywords: Constitutional Intellectuals, Arabic Alphabet, Latin Alphabet, Language.

Giriş

Tarık Zafer Tunaya'nın belirttiği gibi Meşrutiyet dönemi, Cumhuriyet devrinin siyasi laboratuvarıdır. Cumhuriyeti kuranların ve gerçekleşen inkılabların fikrî temellerini bu dönemde aramak gerekir. Batıcılar için Batılılaşma, bir tercih meselesi değil, bir bekâ meselesiydi ve tek hedef “daha çok Batılılaşma” idi. Ahmet Muhtar 1912’de “*ya Garphlaşırız ya mahvoluruz*” diye yazarken, Abdullah Cevdet, “*bir ikinci medeniyet yoktur; medeniyet, Avrupa medeniyetidir, bunu gülü ile diken ile isticlâs etmek mecburidir*”. Batıcılara göre “*iktibas etmek*” anlamsız, “*kopya etmek*” sathi ve tehlikeli idi. Yapılması gereken Avrupa uygarlığının “*tamamen kabulü*” ve Türkiye'nin uygar Avrupa'nın bir parçası haline gelmesiydi¹.

1 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Dönemin İslâmcı aydınları ise batının sadece fen, ilim ve sanayisinin alınmasını savunuyorlardı. Mesela Bediüzzaman, bu konuda şunları söylüyordu:

“Aldanmayalım! ‘İyi ve faydalı olanı al, kötü ve zararlı olanı terk et’, kaidelerini düstur’ül-amel yapalım. Şöyle ki ecnebilere terakkiyât-ı medeniyeye yardım edecek fünûn ve ulûm ve sanayiye alalım... Âdât ve ahlak-ı seyyieyi hudud-i hürriyet ve medeniyetimize girmekten seyf-i şeriatla menedelim”.

Bediüzzaman, ayrıca Japonları örnek vererek onların Avrupa medeniyetinden “mehasin-i medeniyeyi” aldıklarını ve “âdât-ı milliyeyi de muhafaza ettiklerini” belirtmiştir². Bediüzzaman, batılılaşmak için İslâm şeriatını bırakmamız gerektiğini savunan dönemin Batıcılarına itiraz etmiş ve “laubaliler iyi bilsinler ki dinsizlikle kendilerini hiçbir ecnebiye sevdiremezler. Zira mesleksizliklerini göstermiş olurlar. Mesleksizlik sevilmmez” demiştir³. Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi de bu tartışmalara katılmış ve “Terakki edelim fakat Müslüman kalmak şartıyla” diyordu⁴.

İlber Ortaylı’ya göre Arap alfabesi, XI ve XIII. yüzyıllardan başlayarak Türkler arasında yaygın olarak kullanılmıştır. Türkler gibi sonradan Arap Alfabetini kullanan İranlılar, bu harfleri kendi dillerine uygun bir biçimde değiştirmişlerdir. Ancak Türklerin İranlılar gibi bir faaliyeti olmadığı gibi, ‘p-ç-j’ harfleri de İranlılar örnek alınarak Türkçede kullanılmıştır⁵.

Meşrutiyet Dönemi Aydınlarının Hurûfat ve Dil Meselesi Hakkındaki Bakışları

Osmanlı’da Arap harflerinin ıslah edilmesi ve alfabe tartışmaları konusu, III. Selim Dönemi’ne kadar uzanmaktadır. Hatta Arap harflerinin Türkçe yazımdaki yetersizliğini ilk vurgulayan kişinin XVII. Yüzyılda yaşayan Kâtip Çelebi olduğu iddia edilmektedir⁶. Ancak geri kalmışlığın nedenlerini cehalette ve cehaletin nedenlerini de alfabede arayanlar, yine Tanzimat ve Meşrutiyet aydınları olmuştur. Bu konudaki ilk fikirler ise 1851’de Ahmed Cevdet Paşa tarafından ileri sürülmüştür. Ahmed Cevdet Paşa, Fuad Paşa ile birlikte hazırladığı *Kavâid-i Osmani*’de, Türkçe olup da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesleri belirtmek için bir çareye ihtiyaç duyulduğunu yazmış ve kurulmasında büyük hizmetler gördüğü *Encümen-i Dâniş*’te Türkçenin sadeleştirilmesi gerektiğini savunmuştur⁷.

Hurûfat ve dil konusundaki problemlerin çözümüne yönelik fikir beyan eden önemli isimlerden biri de Antepli Münif Paşa’dır. Münif Paşa, kurucusu bulunduğu *Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye*’de 1 Mayıs 1862’de verdiği bir konferansta, yazımızda hareke kullanılmadığı için bir kelimenin birçok şekilde okunabildiğini ve hatta hareke kullanılsa da

1993, s. 235.

2 Bediüzzaman, “Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devâdır”, *Misbâh*, 19 Eylül 1324, Numara: 2, s. 11-14.

3 Bediüzzaman, “Sadâ-yı Hakikat”, *Volkan*, 27 Mart 1909, Numra: 86, s. 3.

4 Mustafa Sabri, “Terakki Edelim Fakat Müslüman Kalmak Şartıyla”, *Sebilürreşâd*, 24 Temmuz 1335, Adet: 421-422, s. 113-115.

5 İlber Ortaylı, *Batılılaşma Yolunda*, Merkez Kitaplar Yayınları, 2007, s. 232.

6 Zeki Arıkan, “Latin Harfleri”, AÜ. *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.2, S.5, 1990, s. 2.

7 Mustafa Gündüz, *Osmanlı Mirası Cumhuriyet’in İnşası-Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar*, Lotus Yayınevi, Ankara, 2010, s. 148; B. Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, s. 264.

bu problemin devam edeceğini söylemiştir. Münif Paşa, Türkçe’de özel isimlerin yazılışı ile diğer kelimelerin yazılışları arasında bir farkın olmadığını ancak Arapça-Farsça terkiplerin çokça kullanılmasından dolayı yazma öğretiminin zorlaştığını söylemiştir. Konuşmasının devamında Münif Paşa, “Avrupalıların yazılarında müşkilat-ı mezkûre olmadığı misilli, usul-i talimiye dahi mümkün mertebe teshil olunduğundan, altı-yedi yaşında çocuklar pekâlâ okuyup, yazmak, öğrenmekte ve zükûr ve nisâdan, uşak ve amele güruhuna varıncaya kadar ifade-i merama muktedir olacak derecede kitabet tahsil ederler... Milel-i sâire yazıları, yalnız hurûf heceleri adedince otuz-kırk cins hurûf ile istedikleri kitabı tab ‘etmek mümkün olduğu halde, bizde nesih yazıyla bir kitabı basmak lâ-akall beş yüz cins, talik yazı bunun iki-üç misli hurûfa mütevakkıf olduğu, bu sanat erbabının malumudur” demiştir. Münif Paşa’ya göre Türkçenin de yazılması ve okunmasının kolay olabilmesi için iki yol vardır. Bu yollardan birincisi, harflerin üzerine ve altına yeni işaret ve hareketler koymak; ikinci yol ise harflerin birleştirilmeden kelimeleri yazmaktır⁸.

Meşrutiyet döneminin önemli isimlerinden Ebuzziya Tevfik de *Mecmua-i Ebuzziya*’da yazdığı “Yine Islah-ı Hurûf Davası” başlıklı makalesinde, Arap harflerinin Latin harfleri gibi okumaya yeterli gelmediği tartışmasının 1862’den beri süregelen bir “mesele-i garbiye” olarak nitelenmektedir. Ebuzziya Tevfik bu meselenin ilk olarak Rusya’nın Kafkasya Valisi Grandük Mişel’in harp yaveri Ahundzâde Feth Ali tarafından ortaya atıldığını, hatta Ahundzâde Feth Ali’nin tertip ettiği bir “harekât-ı hurûf” taslağının da Hilâfet Makamına takdim edildiğini belirtir. Bu taslak Hilâfet Makamı tarafından Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye’ye havale edilmiş, ancak kabul edilmemiştir. Ebuzziya Tevfik, bu teşebbüsten beş-altı yıl sonra Latin harflerinin veya hiç değilse yeni bir yazının kabul edilmesi hususunda tavsiyelerde bulunanların çoğaldığını da söyler. Makalenin devamında Ebuzziya Tevfik, geri kalmamızın sebebini şöyle tespit etmiştir: “Ekser akvâm-ı fazılânın elsine ve ahvali biraz tedkik olunacak olursa bedaheten sabit olur ki, maarifçe pek çok akvâmdan geri kalışımıza hurûfun noksanı değil, usul-i tahsilin fıkdanı sebep olmaktadır”⁹.

1869’da, Namık Kemal ile İran’ın İstanbul Elçisi Melkum Han arasında bu konuda *Hürriyet* gazetesinde gerçekleşen tartışmada, Mirza Melkum Han Arap harflerinin eksik yönlerinden bahsederek, sesli harflerin artırılması, harflerin ayrı yazılması ve hareketlerin kullanılması önerisinde bulunmuş ve bunların ıslah edilmesi gerektiğini savunmuştur. Namık Kemal ise Mirza Melkum Han’a itiraz etmiş ve şu cevabı vermiştir: “Memleketimizde türlü belaların menşei, bilgi noksanlığıdır; fakat bunu harflerimizin kifayetsizliğine haml edemeyiz. Çünkü okumayı kolaylaştıran, harfler ve hareketler değildir. Ancak manası bilinen kelimelerin yazılış şekillerine alışmak sayesinde okumak mümkündür... Hâsılı, demek isteriz ki biz eşkâl-i hurûfumuzun esasen tağyiri efkârında değiliz”. Namık Kemal’e göre, herkes için Kur’an-ı Kerim’i okuyabilmek gerekli olduğundan ve doğru yazabilmek için Arapçanın sarfını bilmek lazım geldiğinden dolayı, Arap harflerinin öğrenilmesi elzemdir. Şu halde Türkçe için başka alfabe aramak abes ile iştigalden başka bir şey değildir¹⁰.

8 *Mecmua-i Fünun*, İkinci Sene, 1280, Muharrem, Numara: 14, s.74-77

9 Ebuzziya Tevfik, “Yine Islah-ı Hurûf Davası”, *Memua-i Ebuzziya*, 15 Rebiulevvel 1302, Cüz’: 42, s. 1339-1341.

10 Namık Kemal ile Mirza Melkum Han arasındaki bu tartışmadan on altı yıl sonra (1302) *Mecmua-i Ebuzziya*’da yayımlanan “Islah-ı Hurûf Meselesi” başlıklı makalede, mezkûr tartışma üzerine bir

28 Haziran 1885 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin haberine göre Mısır'da Muhammed Hasan Efendi tarafından neşredilen "*Arap, Osmanlı ve Farisî Hurûfatının Islahı*", isimli risale neşredilmiştir. Bu risalede, "*Her harfe bir seda vermek ve şimdiki gibi bir harfte, müteaddit seda bulundurmayıp kıraati mümkün mertebe kolaylaştırmak*", şeklinde bir usulü tavsiye eden Muhammed Hasan, harflerin ıslahı meselesinin Arapça sarf ve nahivde uzman bir meclis tarafından tetkik edilmesini istemiştir. Muhammed Hasan, ayrıca şu açıklamayı da yapmıştır: "*Her harfe kendine mahsus bir seda ve itibar verildiği halde Arapça bir müsveddenin matbaaca tertip ve tab' olunması için elyevm lazım olan 900 parça muhtelif hurûf yerine, iş yalnız 28 harf ile görülebilecektir. Bundan husule gelecek birçok fevâid daha bulunduğundan keyfiyetin ehemmiyetle tedkiki ve muayenesi lazımdır*"¹¹.

1908'de Türkçenin harf ve imlası için gereken usul ve kuralları ortaya çıkarmak için "*Tetkikat-ı Lisaniye Heyeti*" kurulmuş ve bir imla taslağı hazırladıktan sonra dağılmıştır. Bundan sonra ise "*Harf ve İmla Encümenliği*" kurulmuş ve bu heyet de çeşitli kademedeki okullar için Edebiyat kitapları ve lügat hazırlama gibi faaliyetleri olmuştur. II. Meşrutiyetin ilanından bir süre sonra harfleri ve imlâyı ıslah etme yolunda resmî ve özel girişimler olmuştur. Bu dönemde Maarif Nezâreti tarafından "*Sarf*", "*İmla*", "*Lügat*" ve "*Istilahât-ı İlmiye Encümeni*" adıyla dört encümen kurulmuştur. Harflerde ıslahat yapma çerçevesinde gerçekleştirilen bu resmî girişimlerin yanında, 1911 yılında "*Islah-ı Hurûf Cemiyeti*" adı altında özel bir dernek oluşturulmuştur¹².

Türkçenin Arap harfleriyle yazılması ve okunmasının daha kolay olabilmesi için bu süreçte *çeşitli metotlar önerilmiştir*. Bunlardan biri *hurûf-i munfasıla* yöntemidir. Bu metoda göre kelimeler yazılırken harfler birleştirilmeden ayrı ayrı yazılacak; böylece okumayı ve yazmayı zorlaştıran kalabalık harflerden ve şekillerinden kurtulacaktı. *Hurûf-i munfasıla* metodunu savunan önemli isimlerden biri olan Milaslı İsmail Hakkı, nasıl ki kılıç, kalkan ve mızrak gibi savaş aletleri zamanla değişime uğramışsa, yazı ve harflerin de zamanla değişebileceğini belirtmiştir. Milaslı İsmail Hakkı, Hz. Peygamber döneminde Arap harflerinde şimdiki gibi nokta ve hareke gibi işaretlerin olmadığını, ancak daha sonraki dönemlerde nokta ve hareke gibi işaretler kullanılmaya başlandığını belirtmiştir. Milaslı İsmail Hakkı ıslah-ı hurûf konusunda ise, "*Hurûfumuzun ıslahı elzemdir. Hurûf-i Arabîyeyi muhafaza eylemek şartıyla, her nevi şerâit-i fenniyyeyi hâiz ve diğer milletlerin harflerinden daha mükemmel harfe mâlik olmak*" şeklinde öneride bulunmuştur¹³.

Milaslı İsmail Hakkı, *hurûf-i munfasıla* yönteminin kabul edilmesi halinde Japonlar gibi ilerleme kaydedeceğimizi savunmuştur¹⁴. Ona göre, milletlerin ilerlemesinin temelinde

mülâhaza yapılmıştır. Kemal, "Islah-ı Hurûf Meselesi", *Mecmua-i Ebuzziya*, Gurre-i Rebiulevvel 1302, Cüz. 43, s. 1356-1364; Fevziye Abdullah Tansel, "Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)", *Bellekten*, C. XVIII, S. 66, Nisan 1953, s. 238-239.

11 *Tercüman-ı Hakikat*, 28 Haziran 1885, Numara: 2112, s. 2.

12 BOA.MF.MKT.01223.00016.001; BOA.MF.MKT.01223.00016.002; BOA.MF.MKT.01223.00016.003; BOA. MF.MKT.01223.00016.004.

13 Milaslı İ. Hakkı, "Islah-ı Hurûf Mes'esi", *Sebilürreşâd*, Numara: 250, 13 Haziran 1329, s.262-263.

14 Milaslı İ. Hakkı, "Hurûf-ı Munfasıla Nümûnesi ve Menâfi'i Hakkında Birkaç Söz", *Sebilürreşâd*, Numara: 435-436, 14 Ağustos 1335, s.154-155.

alfabe ve buna dayalı olarak ilim sahibi bir toplum olmak yatmaktadır. Milaslı İsmail Hakkı bu nitelikteki bir alfabeye ancak, “*harflerimizi ayrı ayrı yazıp aralarına ihtiyâca kâfi sâitler ilâve etmek*” suretiyle sahip olabileceğimizi iddia eder¹⁵. Milaslı İsmail Hakkı diğer bir makalesinde ise, Latin harflerinin alınmasına karşı çıkmış ve Arap harflerinin ıslah edilmesi konusunda ısrarını şu ifadelerle sürdürmüştür: “*Arnavutların kabul ettiği gibi Latin harflerini kabul etmeye ihtiyacımız yoktur. Mücerred hurûf-i Arabiyemizi munfasıl yazıp, aralarına birkaç savâit koymakla Latin harflerine her vech ile fâik bir yazıya mâlik oluruz*”¹⁶. Milaslı İsmail Hakkı ıslah-ı hurûf meselesinde sadece fikir beyan etmekle kalmamış, harflerin ayrı yazılması konusunda bir örnek taslak da hazırlamış ve bu şekilde yazmanın faydalarına değinmiştir. Mezkûr taslağı ve iddialarını 14 Ağustos 1340 tarihli *Sebilürreşâd*’da “*Hurûf-i munfasıla Numunesi ve Menafii Hakkında Birkaç Söz*” başlığıyla yayımlamıştır. Milaslı İsmail Hakkı, Müslümanların veya İslamiyet’in geri kalışımızın sebebi olmadığını; ancak muttasıl, yani bitişik yazılan yazımızın bilimsel olmadığından dolayı geri kaldığımızı belirtir. Ayrıca harflerin ayrı yazılması sisteminin kabul edilmesi halinde, iki üç yıl gibi bir sürede köylülerimizin sahip olması gereken eğitimi alabileceklerini savunan İsmail Hakkı, böylece toplumda okur-yazar oranının artacağından dolayı, kitapçıların, müelliflerin, yazarların ve matbaacıların ekonomik açıdan bundan istifade edeceklerini söyler. Milaslı İsmail Hakkı, bu şekilde ıslah edilmiş harflerle yazılan yeni yazının, Latin harfleri gibi ecnebi bir yazı olmadığından dolayı da toplum tarafından daha kolay ve kısa sürede benimseneceğini iddia eder¹⁷.

Bu konuda Milaslı İsmail Hakkı’ya itiraz eden ve cevap veren Mimarzâde Emrullah ise “*Yeni Yazının İkâ’ Edeceği Mazarratlar*” başlığıyla kaleme aldığı makalesinde düşüncelerini maddeler halinde şöyle sıralamıştır¹⁸:

1- *Hurûf-i munfasıla* ile yazı yazma usulü, Asr-ı Saadet’te mevcut olduğu halde Hz. Peygamber bu usulü kabul etmemiş ve dolayısıyla bu durum, icma-ı ümmetin üzerinde ittifak ettiği bir hüküm olduğu için bu usulü savunmak da İslamiyet’e aykırıdır.

2- İslam âlimlerine göre “*şübühât*” olan iddialar ve meseleler hakkında hüküm verilirken, iddia sahibinin dindarlığı göz önünde bulundurularak hüküm verilir. Hurûfatın değiştirilmesini isteyenlerin dine karşı olmaları nedeniyle, bu düşünceleri de hükümsüzdür.

3- Yeni yazı ile Kur’an-ı Kerim’i yazmak, hem lâfzen, hem de mana itibariyle tahrif olmasına sebep olur.

4- İslâm tarihinin en parlak dönemleri, *Hurûf-ı muttasıl*anın, terakkiye karşı engel olmadığı delilidir.

5- *Hurûf-ı muttasıl*ada pek çok şekiller olduğu için öğrenmeyi geciktirdiği iddiası

15 Milaslı İsmail Hakkı, “Milletlerin Terakkisinde Elifbânın Hissesi”, *Sebilürreşâd*, Numara: 431-432, 24 Temmuz 1335, s.119-122.

16 Milaslı İsmail Hakkı, “İslah-ı Hurûf Her Şeyden Mühim ve Akdem”, *Sebilürreşâd*, 28 Teşrin-i sani 1329, Adet: 274, s. 224.

17 Milaslı İsmail Hakkı, “Hurûf-ı Munfasıla Numunesi ve Menafii Hakkında Birkaç Söz”, *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1335, Adet: 435-36, s. 154-155.

18 Mimarzade Emrullah, “Yeni Yazının İkâ’ Edeceği Mazarratlar”, *İ’tisam*, 23 Teşrin-i evvel 1335, Adet: 47, s. 535-537.

kısmen doğru olsa da *hurûf-ı munfasılaya* göre daha kolaydır.

6- Yeni yazı kabul edilirse, *hurûf-ı muttasıla* ile yazılmış din ve millete ait bütün eserler zayi olacaktır.

7- Yeni yazının daha rahat okunabilmesi için harekeli harfler kullanılacaksa, bu durum *hurûf-ı muttasıla* için de mümkündür.

8- *Hurûf-ı muttasıla* ile yazılan *hüsn-i hat* yazı çeşidinin gelişmesinde ve yayılmasında en çok hizmeti dokunan millet, Türklerdir.

9- *Hurûf-i munfasıla* fikrinden sonra, soldan sağa yazmak ve ecnebi harfler ile yazmak fikri ve taraftarları ortaya çıkacaktır.

10- *Hurûf-i munfasıla* ile daha hızlı yazmanın mümkün olduğu iddiası, doğru değildir. Çünkü bu şekilde yazmak demek daha çok harf ve hareke ile yazmak demek olduğundan hem yavaş yazılacak hem de yazımızın güzelliği kaybolacaktır.

Hurûf-i munfasıla yöntemi, I. Dünya Savaşı'ndan önce Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından ordu haberleşme sisteminde kullanılmıştır¹⁹. *Ordu Elifbası*'ni destekleyen yazılar, dönemin önemli isimlerinden Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Rezaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit, Namık Ekrem ve Milaslı İsmail Hakkı tarafından *Yeni Gazete* 'nin muhtelif sayılarında yayımlanmıştır²⁰. "*Ordu Elifbâsı*", "*Hatt-ı Cedit*", "*Enver Paşa Yazısı*" ya da "*Enverî Yazı*" gibi farklı adlarla anılan bu yazı sistemi, Arap harflerine uymadığından ve savaş sürecinde haberleşmeyi sekteye uğrattığından kullanımı bırakılmıştır²¹.

Meşrutiyet Döneminin önemli yayın organlarından *Felsefe Mecmuası* 'nda isimsiz yayımlanan "*Islah-ı Hurûf Meselesi*" başlıklı makalede, munfasıl harflerin tercih edilmesi, her harf için bir tek şeklin olması, harflere nokta ve hareke gibi işaretlerin ilave edilmesi durumunda yazının çok kalabalık ve karmaşık şekillerden oluşacağı ve punto olarak küçük yazılmasına engel olacağı belirtilmiştir. Makalenin devamında Arap alfabesinin fiziki olarak yuvarlak olmamasından dolayı, gözü rahatsız ettiği gibi, sağdan sola doğru yazmanın Türkçeye daha uygun olduğu, harekelerin harflerin altına ya da üstüne değil, tıpkı birer sesli harf görevi yapmaları için aralarına konulması önerilmiştir²².

19 *Ordu Elifbası* hakkında 12 Mart 1914 tarihli *Tanin* gazetesinde yayımlanan "*Ordunun Elifbâsı, Pek Mühim Bir Hatve-i Terakkî*" başlıklı haber şöyledir: "*Harbiye Nezâreti tedrisât ve muhâberât-ı askeriyede hurûf-ı munfasıla ile imlâ ve kitâbeti kabul etmiştir. Bu bâbda istihzarât-ı mukteziyeyi ittihaz ve ifa eylemiştir. Yeni elifba, eskisinin aynı olup harekât-ı selâsenin imlası hususunda duçar olageldiğimiz müşkülâtı bertaraf etmek üzere bazı hafif ve basit ilavât icra edilmiştir*". Haberin devamında, yeni elifbanın kullanımı ile ilgili bazı örnekler verilmiş ve her kelimenin okunduğu ve söylendiği gibi yazılacağı belirtilmiştir. Ayrıca mezkûr habere göre 1 Mayıs 1914'ten itibaren bütün askerî makam ve kıtalar arasındaki yazışmalarda mezkûr alfabenin kullanılması Harbiye Nezâreti tarafından kararlaştırılmış ve diğer Nezâretler de mevcut, yani eski alfabenin kullanımına devam edilecektir (*Tanin*, 27 Şubat 1329, Numara: 1873, s. 4).

20 *Yeni Yazı*, 14 Mart 1330, Numara: 2, s.1; *Yeni Yazı*, 28 Mart 1330, Numara: 4, s.1.

21 Ercan Uyanık ve İrfan Davut Çam, "Arap Elifbası'ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpçı Söylemler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/29, 2014-Güz, s.192.

22 Baha Tevfik, "Islah-ı Hurûf Meselesi", *Felsefe Mecmuası*, Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi (Tarihsiz), C. I, S. VIII, s. 119-122.

3 Şubat 1328'de ıslah-ı *hurûf* meselesi için İstanbul Darülfünun'da bir kongre düzenlenmiştir. Ispartalı Hakkı Bey'in bu kongrede yaptığı önemli konuşma 9 Mart 1328 tarihli *Türk Dünyası*'nda yayımlanmıştır. Ispartalı Hakkı Bey bu konuşmasında şunları söylemiştir: “*Yazımız, fennî değil ve kolay okunamıyor, diyorum. Vakıa yazımız takımını meydana getiren harfler içinde sözde sâmit ve sâit var. Fakat bunlar sözde şeyler. Birbirinden iyi ayrılmış halde değil. Çünkü mesela ilk harfimiz hem hemze, hem elif, hem sâmit hem sâit; hem kaval, hem şişhane. Öbür sâitler de böyle...*”. Ispartalı Hakkı Bey konuşmasının devamında, dilimizdeki kelimelerin her bir hecesinin sesli bir harfle bitmesi gibi basit bir kural ile daha kolay yazılıp okunabileceğini savunmuştur. Hakkı Bey, dilimizde bazı kelimelerin ilk hecesinde sesli harf kullanıldığını, ancak diğer bazı kelimelerde ise ikinci hecede kullanıldığını ve hatta bazı kelimelerde ise hiç sesli harfin kullanılmadığını belirtmiştir. Harflerin bitişik olarak yazılmasını da eleştiren Hakkı Bey, bu durumun yazıda düzensizliğe ve zorluğa neden olduğunu ifade etmiştir. Ispartalı Hakkı Bey, harflerimizde biraz değişiklik yapıldığı takdirde Latin harflerinden geri kalmayacağımızı ve Latin harflerinde olduğu gibi harflerin ayrı ayrı yazılması, her hecenin bir sesle okunması gerektiğini savunmuştur²³.

Islah-ı Hurûf Cemiyeti Encümen-i İlmî Reisi Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın ıslah-ı *hurûf* konusundaki düşüncesini şöyle özetleyebiliriz: Mevcut kullandığımız harfleri şeklen muhafaza edip değiştirmemek, sağdan sola yazmak usulüne devam etmek, harekeler ve *hurûf*-ı munfasıla kullanarak kelimelerin doğru yazılmasını ve okunmasını sağlamak, satır altında ve üstünde yazılan harflerin şeklinde değişiklik yapmak, diye ifade etmiştir²⁴.

II. Meşrutiyet döneminde harflerin değiştirilmesi konusunda Meclis-i Mebusan'a hitaben bir layiha yazan Dr. Musullu Davud, şu hususlara değinmiştir:

“*Ey kurret-ül-ayn-ı ümmet olan Mebusan! Lisan-ı azb-ül-beyân Osmanî'nin umum vatandaşlarımızın dillerini tezyîn ettiğini görmek isterseniz, silm, ilm ve marifette daha süratle terakki ve teâli eylememizi arzu ederseniz, lisanımızı kahren değil, seve seve tahsil etmemizi tercih ederseniz, aynı bir kelimenin muhtelif eşhas tarafından muhtelif surette kıraat edildiğini duymakla şu tezezbülden müteazzi olmak istemezseniz, etfâl-ı vatanın kısa bir zamanda ve az zahmetle okuyup yazabildiğini müşahede ederek, karîr-ül-ayn olmaya hâhişger iseniz, hâsıl-ı lisanımızın tevessü ve intişar etmesine ve elsine-i saire arasında kendisine layık bir mevki-i muallâ ihraz, ihrazına sâ'î iseniz, hiç tereddüt göstermeden şu mübtedilerin gözünü yıldırta, ecnebilerin önünde sâmit ve esrarengiz duran acib halka, kesir-ül-eşkâl harflerimizi değiştiriniz. Şu hutût-i muavveceyi reddedip, yerine Meşrutiyet'e layık bir yazı intihab ve millete ihdâ buyurunuz*”.

Musullu Davud'a göre her çeşit terakki, maarifin yaygınlaşmasına bağlıdır ve maarifin yaygınlaşması için ise en önemli unsur yazıdır. Musullu Davud yazımızın Arap alfabesinden, dilimizin de Arapça ve Farsçanın tahakkümünden kurtarılması gerektiğini de söylemiştir²⁵.

23 “Türklük Şuûnu, Harflerimizin Islahı”, *Türk Yurdu*, 9 Mart 1328, Adet: 9, s. 276-280.

24 *Yeni Yazı*, 8 Mart 1330, Numara: 1, s. 3.

25 Musullu Davud, *Islah-ı Hurûfa Dair Meclis-i Mebusan'a Layiha*, İstanbul 1326, s. 1-55.

7 Teşrin-i sani 1329 tarihli *Sebilürreşâd*'da yayımlanan ve yazarı belli olmayan “*Âlem-i İslam'ın Islah-ı Hurûfa İhtiyacı*” başlıklı makalede ise İslâm Âlemi'nin geri kalmasının sebebinin elifbadaki noksanlıklar olduğu şöyle açıklanmıştır: “*Maarifsizlik, maarifsizliğin sebebi de miftah-ı maarif olan elifbanın eksikliğindedir. Malum olduğu vech ile yazı, tamim-i maarif için bir alet olup, alet ne kadar tam olursa neticenin de o nisbette tam olacağı muhakkaktır*”²⁶.

İsmail Hakkı ve Cihangirli M. Şinasi, 1912'de yayımladıkları “*Tadîl-i Hurûf Meselesi*” adlı risalede ise Türkçe yazımda sesli harflerin bol bol kullanılmasını, kelimelerin konuşulduğu gibi yazılmasını, Türk fonetiği ile ilgili olmayan harflerin kullanılmamasını ve eski imlâ kaidelerinin terk edilmesini önermişlerdir²⁷.

II. Meşrutiyet döneminde, harflerimizin ıslahı yerine Latin harflerinin kabul edilmesini ve dolayısıyla yeni bir Türk alfabesinin oluşturulmasını savunan ve konu ile ilgili bir hayli cesaretli yazılar yazan aydınlar da bulunuyordu. Bunlar, Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve Kılıçzade Hakkı gibi aydınlardı. Bunlardan Celal Nuri şunları söylüyordu:

“Şu Sâmi ve ruh-i lisanımıza uymayan harfleri terk edelim. Üniversal olan Latin harflerini alalım. Arap harfleri, Arap ve İbrani gibi elsine-i Sâmiye içindir. Hâlbuki Türkçemiz elsine-i Sâmiye'den ziyade Avrupa dillerine benzer. Bize hurûf-i munfasıla lazımdır. Hurûf ise ihdas olunamaz, mevcutlar alınır. Islah-ı hurûf bile güç şeydir. Onun için terakki etmek istiyorsak, an-ı vâhid zayi etmeden Latin harflerini tetkik etmeliyiz... Biraz celâdet-i milliye gösterelim. Lisanda, edebiyatta, hurûfta, eskârda bir inkılâp yapalım”²⁸. Abdullah Cevdet ise 15 Kasım 1927 tarihli *İctihad*'da Arap harflerini bırakıp Latin harflerine geçmemiz gerektiğini şöyle bir örnek vererek izah etmiştir: “*Kağrı arabalarını nasıl terk ve şimendiferi kabul etmekte isek, öylece Arap harflerini vaktiyle hizmeti görülmüş, şimdi artık amel-mânde bir alet gibi bir tarafa bırakmamız menfaat ve selamet-i millet muktezasıdır*”²⁹.

1910 yılında Arnavutlar, Latin harflerini kullanmak için izin istemeleri ve bu talebin Şeyhülislâm tarafından dinî gerekçelerle reddedilmesi üzerine Hüseyin Cahit *Tanin*'de iki yazı kaleme aldı. 20 Ocak 1910 tarihli *Tanin* gazetesinde yayımlanan “*Arnavut Hurûfatı*” başlıklı başmakalede Hüseyin Cahit, Arnavutların bu teşebbüsünün bazı İstanbul gazetelerinde tepkiyle karşılanmasını doğru bulmadığını, Arnavutları ilgilendiren bu işin çözümünün onlara bırakılması gerektiğini, Arnavutlarla bizi birleştiren bağın, alfabe olmadığını belirtmiştir. Hüseyin Cahit, “Eğer Arnavutlar lisanlarını unutmuş olup da öteden beri Türkçeye alışmış olsaydılar, şimdi Arnavutçayı ihyaya çalışsaydılar, o zaman bunda bir ayrılmak maksadı olduğuna hükmedebilirdik. Fakat lisan mevcut olduktan sonra, onu yazmak için lisanın tabiiyet-i hususiyesine göre en müsait olan hurûfun kabulü hiçbir zaman ayrılmak istemek değildir”, iddiasında bulunmuştur.

26 “Âlem-i İslam'ın Islah-ı Hurûfa İhtiyacı”, *Sebilürreşâd*, 7 Teşrin-i sani 1329, Adet: 271, s. 175-176.

27 İsmail Hakkı, Cihangirli M. Şinasi, *Tadîl-i Hurûf Meselesi*, Nefaset Matbaası, İstanbul 1330, s. 1-30.

28 Celâl Nuri, *Tarih-i İstikbal II, Mesâil-i Siyasiye*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi İstanbul, 1331, s. 165-166.

29 Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Meselesi”, *İctihad*, 15 Teşrin-i sani 1927, Numara: 24, s. 4583.

Makalenin devamında “zaten bugün kullandığımız hurûf, Türklüğe ve Müslümanlığa mahsus bir yazı değildir”, diyen Hüseyin Cahit, Hz. Peygamber zamanında şimdiki harflerin kullanılmadığını da söyler³⁰. 31 Ocak 1910 tarihli *Tanin*’de yayımlanan “*Arnavut Hurûfu*” başlıklı başmakalede Hüseyin Cahit, Arnavutlar tarafından kendilerine gönderilen telgraflardan bahsediyor. Buna göre, “*Arnavutçanın Latin harfleriyle yazılmasını istemeyenlerin bunun hissiyat-ı diniyyeye ve Osmanlılığa darbe teşkil etmesinden havf ve endişe etmeleridir*”, tespitinde bulunmuş ve bu konuda Arnavutların birlik içerisinde hareket etmeleri gerektiğini savunmuştur³¹.

Celal Nuri, *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniye ve Mukadderat-ı Tarihiye* adlı eserinde Arap harfleri hakkında şöyle söylüyordu: “*Hurûfatımız berbattır. Bu harflerle biz işimizi göremeyiz. Bunlar nâ-kâfidir... Bu hâl, terakkiyatımıza mani oluyor... Latin hurûfu, hem pek tabii hem de Türkçe lisanının tahririne Arap harflerinden daha müsaittir*”³². Celal Nuri bu konuda Maarif Nezareti’ne bir öneride de bulunmuştur. Bu öneriye göre Latin harflerinin bir sancakta -günümüzde olduğu gibi pilot bölge olarak- bir yıl süreyle uygulanmasını istemiş ve bu bir yıllık uygulamanın sonunda olumlu sonuç alınmazsa bu alfabenin terk edilebileceğini ifade etmiştir³³.

İctihad yazarlarından Osmanlıcı bir aydın olan Satı Bey ise toplumun geri kalması ile kullanılan harfler arasında hiç bir bağın ve ilişkinin olmadığını iddia etmiştir. Bu konuya örnek olması açısından da Japonları gösterir. Satı Bey, zengin bir edebiyata sahip hiçbir milletin alfabesini değiştirdiğine dair bir misalin tarihte mevcut olmadığını da söyler. Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçen Romanyalıların zengin bir edebiyatının olmadığını belirten Satı Bey, şu açıklamaları yapıyor: “*Elifbamızdaki noksan ve zorlukların pek çoğu kolaylıkla izale olunabilir. Bu zorlukların önemli bir kısmı imlamızdaki münasebetsizlikten neş’et ediyor*”. Satı Bey, imlada gerekli ıslahlar yapılırsa, her kelime söylendiği gibi yazılır, hece çalışmaları olursa ve matbaa harflerinde karışıklığa sebep olan gereksiz harfler atılırsa, yazımızdaki zorluğun büyük bir kısmının halledileceğini savunur³⁴. Satı Bey İctihad’daki diğer bir yazısında ise, “*Ben harfleri değiştirmek aleyhindeyim; elifbada tadilat ve ıslahat yapmak aleyhinde değilim*”, diyor. Satı Bey elifba meselesinin kökleri çok derinde olan bir mesele olduğu için, alfabenin değiştirilmesi gibi radikal bir hareketin yanlış olacağını iddia eder³⁵.

Alfabe meselesinde İctihad yazarlarından Satı Bey ile Cihangirli M. Şinasi arasında makaleler üzerinden kalem savaşının yaşandığını görüyoruz. M. Şinasi, Satı Bey’e cevaben yazdığı makalede elifbamızın terakkiye engel olduğunu şöyle açıklıyor:

30 Hüseyin Cahit, “Arnavut Hurûfatı”, *Tanin*, 20 Kânun-i sani 1910, Numara: 27-496, s. 1.

31 Hüseyin Cahit, “Arnavut Hurûfu”, *Tanin*, 31 Kânun-i sani 1910, Numara: 38-507, s. 1. (Hüseyin Cahit’in bu konudaki iki başmakalesinden bahseden bir yazı, 1 Teşrin-i evvel 1923 tarihli ve 158 numaralı İctihad dergisinde yayımlanmıştır).

32 Celal Nuri, *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniye*, Yeni Osmanlı Matbaası, İstanbul, 1331, s. 282-283.

33 Celal Nuri, *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniye*, s.183-184.

34 Satı, “Elifba Meselesi”, İctihad, 11 Nisan 1329, Numara: 61, s. 1327-1329.

35 Satı, “Elifba Meselesi”, İctihad, 2 Nisan 1329, Numara: 64, s. 1387-1388.

“Evet... Okumak, bir vasıta-i terakki olmasaydı, dünyada kimse okumaya sevk edilemezdi. Japonlar terakki âmillerini bizzat hâiz imişler ki Avrupa ile temas eder etmez, bugünkü derecelerine yükseldiler. Bize gelince Avrupa ile çatışalı bir asrı geçiyor. Terakki şöyle dursun, ahlaken, seciyyeten daha tedenni eyledik...”.

M. Şinasi, Satı Bey’in zengin edebiyatı olan hiçbir milletin alfabe değişikliğine gitmediği iddiasına ise, “şimdiye kadar olmamış bir şeyin bundan sonra da olmaması veya olmayacağı talep ve iddia edilemez”, şeklinde cevap veriyor³⁶.

Yine İctihad’dan Ali Nadir, “Evvela hurûfatımızı ıslah etmek elzemdir. Bunun için Japonların hurûfatının güçlüğüne rağmen terakki ettiklerini misal getirmek biraz gülünç”, demiştir. Ali Nadir, Maarif Nezareti’nin Latin harfleriyle lisanımızı öğretecek kitaplardan pek çok bastırıp bedava veya ucuz bir fiyata ahaliye dağıtması gerektiğini ve lisanımızı iyi bir şekilde öğrenmeleri için bir veya iki senelik bir mûhletten sonra Latin harflere geçişin mümkün olabileceğini belirtmiştir³⁷.

Latin harflerinin dilimize uygunluğu konusunda “Latin Hurûfu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?” adında bir risale yazan Ali Seyyidi, Latin harflerinin dilimize tatbik edilemeyeceğini iddia eder. Ali Seyyidi, Latin alfabesinin ses, hece ve mahreç itibariyle çok fakir bir alfabe olduğunu, bazı yabancı özel isimlerin Latin alfabesiyle doğru yazmanın ve doğru okumanın imkânsız olduğunu savunur. Ali Seyyidi, alfabemizi ıslah edip, bazı sesler eklersek Latin harflerinden daha kullanışlı olacağını, dilimizdeki isim, zamir, sıfat ve fiillerin önemli bir kısmı kalın sesli hecelerden oluştuğu için bunların Latin harfleriyle okuyup yazmanın mümkün olmadığını örnekler vererek açıklar. Latin alfabesinin kabul edilmesi halinde dilimizdeki ses, ahenk ve şivemizin felç olacağını iddia eden Ali Seyyidi, Latin harflerinin Türkçemize tatbik etmek için emek sarf edeceğimize, “mesaiyi kendi elifbamıza dört, beş sâit ilavesi için vakfeylese, ne şivemizi değiştirmek tehlikesine düşmüş, ne eslâf ve ahlâfı gücendirmiş, ne de efkâr-ı umumiye-i milliyemize hüremetsizlik etmiş oluruz”, demiştir³⁸.

Ali Seyyidi ile aynı görüşte olan Celal Esat Akşam gazetesinde “Türkçe Yazı Latin Harflerine Fâiktir”, başlığıyla yayımlamış olduğu başmakalesinde Arap harflerinin avantajlarını şu şekilde anlatmıştır:

“... Harflerimiz Latin harfleri gibi iki çizgi arasına sığan ve müsavi büyüklükte olan şekillerden ibaret değildir... Türk harfleri ise Latince gibi yuvarlaklar ve çizgilerden ibaret olmayıp tezeyyünlüdür. Latin harflerinde bütün harfler birbirine bitiştiği halde bizde yedi harf vardır ki asla bitişmez. Bu hususiyet harflere ferdî kıymetlerinden ziyade, toplu olarak kelime halinde bir şekil veriyor, yani bir resim husule geliyor... Yazımızın evsafından üçüncüsü de ‘stenografik’ olması, yani çabuk yazılmasıdır... Dördüncüsü de bedîi olmasıdır. Dünyada hiçbir yazı Türkçe kadar güzel değildir”³⁹.

36 M. Şinasi, “Elifba Meselesi ve Cevabımız”, *İctihad*, 18 Nisan 1329, Numara: 62, s. 1352-1356.

37 Ali Nadir, “Harflerimiz”, *İctihad*, 2 Mayıs 1329, Numara: 64, s. 1399-1402.

38 Ali Seyyidi, *Latin Hurûfu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1340, s. 1-33.

39 Celal Esat, “Türkçe Yazı Latin Harflerine Fâiktir”, *Akşam*, 11 Mart 1340 (1924), Altıncı sene, Numara: 1950, s. 1.

İctihad dergisi Latin harflerini tanıtmak için de çaba göstermiştir. Örneğin 15 Mart 1926 tarihli nüshada “*Latin Harflerinin Elifbası*” başlıklı yazıda Latin harflerinin sesli ve sessiz olanları tek tek tanıtılmış, bunların Osmanlı Türkçesindeki karşılıkları verilmiştir. Ayrıca Latin harfleri ile örnek Türkçe kelimeler verilerek bu harflerin Türkçeye tatbiki hakkında bilgi verilmiştir⁴⁰. 1 Nisan 1926 tarihli İctihad’da ise Latin harflerinin aslında Hitit yazısı olduğu, Latin harflerinin sağlayacağı kolaylıklardan bahsedilmiş ve bazı kelimelerdeki farklı seslerden dolayı Latin harflerin üzerine çeşitli noktaların kullanılarak farklı seslerin yerine kullanılmasının gereksiz olduğu savunulmuştur. Yazının devamında Türkçenin bir-iki ay içerisinde Latin harflerine uyumlu hale geleceği belirtilmiş ve Latin harflerinin Türkçeye tatbik edilmesi örnekler verilerek tekrar edilmiştir⁴¹.

Kılıçzade Hakkı da hurûfat konusunda “*Latin hurûfatını kabul etmek en doğru harekettir. Zira o hurûfatın fevkinde, kıraati teshile kabiliyetli yeni hurûfat icadı mümkün değildir. Latin hurûfatı, beşeriyet-i mütefekkirinin asırlarca süren bir tecrübesinin mahsulüdür*”, diyordu⁴².

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında kalkınma, ekonomik ve sosyal sorunları belirleme, bunlara çözüm yolları arama ve millî iktisadın kurulması amacıyla toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde, İzmirli işçi delegeleri tarafından Latin harflerinin kabul edilmesi hususunda bir önerge verilmiştir. Fakat bu önerge, kongre başkanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından kongrenin toplanma amacıyla örtüşmediği gerekçesiyle oylamaya sunulmamış ve okutulmadan başkanlık divanı tarafından reddedilmiştir. Kılıçzade Hakkı, Kazım Karabekir Paşa’nın bu tavrını daha sonra İctihad’da eleştirerek, özellikle Paşa’nın Latin harfleri konusunu takbih etmesine ve bu durumun kongrede şiddetli bir şekilde alkışlanmasına şaşırıldığını belirtmiştir⁴³. Kılıçzade Hakkı bir başka makalesinde, harfler meselesinin ilmi bir mesele olduğunu, Latin harflerinin zarafet ve şekil itibariyle uygunluğu, zevkli bir surette yazılabilmeleri ve en önemlisi de birçok millet tarafından kabul edilmiş olmasına dikkat çeker. Kılıçzade Hakkı makalesinin devamında şu hususlara değinmiştir: “*Kendi lisanımızı kolay ve çabuk okutup yazdırmak için Arab’ın harfleri bize kâfi değildir... Türkçemizi söylendiği gibi yazmak en doğru ise, bugün kullandığımız Arap harfleriyle bu kâbil-i icra değildir. İşte bunun içindir ki mazbut ve müdevven bir imlaya mâlik değiliz. Herkes istediği gibi yazar ve hiç birisi hata telakki edilemez*”. Kılıçzade Hakkı, Latin harflerini kullandığımız takdirde hem yabancıların Türkçeyi daha kolay öğreneceklerini, hem de çocuklarımızın Fransızca, İngilizce gibi lisanları daha kolay öğreneceklerini savunmuştur⁴⁴.

5 Mart 1923 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye*, *Akşam*, *Vakit* ve *Tanin* gazetelerinde İzmir İktisat Kongresi’nde verilen söz konusu önerge hakkında Kazım Karabekir Paşa’nın “*Latin*

40 İctihad, 15 Mart 1926, Numara: 200, s. 3022-3023.

41 İctihad, 1 Nisan 1926, Numara: 201, s. 3939-3940.

42 Kılıçzade Hakkı, *Akvemü’s Siyer Münasebetiyle Yusuf Suad Efendi’ye Tahsisen Softalara Ta’mimen Son Cevap*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi İstanbul, 1331, s. 50-51

43 Kılıçzade Hakkı, “İzmir İktisat Kongresi’nde Harfler Meselesi I”, İctihad, 1 Haziran 1923, Numara: 154, s. 3178-3179.

44 Kılıçzade Hakkı, “İzmir İktisat Kongresi’nde Harfler Meselesi II”, İctihad, 1 Temmuz 1923, Numara: 155, s. 3196-3199.

Harfini Kabul Edemeyiz” başlığıyla bir demeci yayımlanmıştır. Kazım Karabekir Paşa, Latin harflerinin kongre gündemine alınmamasının gerekçesini şöyle açıklamıştır: “*Bu mesele maarife taallük ettiği için bizim kongremizin iştigâl edeceği mesâilin haricindedir*”. Kâzım Karabekir Paşa, “... *Bu fikir, bir zamanlar Avrupa’da herc ü merci mücib oldu. Bu cereyân evvelâ orada başladı. Bizim İslâm hurûfâtımız kâfi değilmiş, binaenaleyh Latin hurûfâtı alınmalı imiş. Orada bazı arkadaşlarımız bu fikrin mürevvici oldular. Fakat neticede bunun felaketli olduğunu anladılar ve pişman oldular*” demiştir. Kazım Karabekir Paşa, “*Türk yazısı güçtür, okunamaz*” propagandasının ilk önce bir takım ecnebi tercümanlar tarafından yapılmaya başlandığını ve bu fikrin içimizdeki bazı azınlıklar tarafından da desteklendiğini belirtmiştir⁴⁵.

Kazım Karabekir Paşa, Latin harflerinin kabulü halinde Arap harfleriyle yazılmış binlerce eserin yok olacağını ve bunun sonucunda Müslümanlar arasındaki bağın kopacağını ve nifakların çıkacağını, “*en gabî bir köylü çocuğuna, biz bir ay ile üç ay arasında kendi hurûfâtımızı ve gazetemizi okutuyoruz*” demiştir⁴⁶. *Sebilürreşâd* dergisi ise Azerbaycan’da Latin harfleriyle eğitime başlanacağı konusunda Maârif Komiserliği’nin yayımladığı genelge üzerine bir değerlendirmede bulunmuş ve bu durumun Azeri Türkleri için beklenen bir felâketin başlangıcı olduğunu savunmuştur. Kazım Karabekir Paşa da Azerbaycan’daki bu gelişmenin Müslümanlar arasındaki iletişimi koparacağını ve bunun Türkiye’ye de sirayet edeceğine dair endişelerini Ankara’da Maârif Vekâleti’ne iletmıştır. Kazım Karabekir Paşa’nın bu teşebbüsü üzerine, harfler konusunda ilmî bir risalenin yazılması amacıyla Telif ve Tercüme Heyeti toplanarak meseleyi müzakere etmiş ve önemli bir rapor hazırlanmıştır. *Sebilürreşâd*’ın “*Latin Hurûfâtı Aleyhinde Mühim Bir Rapor*” başlığıyla yayımladığı bu raporda Samih Rıfat Bey, “*elsine-i Şarkıyye’nin Latin harfleriyle yazılması gayr-i mümkün olduğu en vâzih delâil-i ilmiye ile ve en muktedir müsteşriklerin tedkikâtı ile isbât eylemiştir*”, demiştir⁴⁷.

Kazım Karabekir Paşa’nın bu tespitlerine Kılıçzade Hakkı itiraz etmiş ve bir Türk çocuğunun kendi dili olan Türkçeye nazaran İngilizceyi ya da Fransızca’yı daha kısa bir süre içinde öğrendiğini ifade etmiş ve hatta bunu kendi çocuğu üzerinde denediğini ileri sürmüştür. Kılıçzade Hakkı, Kazım Karabekir Paşa’nın Azeri Türklerinin Latin harflerini kabul etmeleri konusundaki korkularına anlam veremediğini ve Azeri Türklerinin bu harfleri kabul etmekle iddia edildiği gibi dinlerini ya da millî benliklerini kaybetmediklerini söylemiştir⁴⁸. Latin harflerinin kabulü konusundaki öncülüğü, Azeri Türklerinden ziyade Anadolu Türklerinden beklediğini açıklayan Kılıçzâde Hakkı, medeniyet yolunda ilerlemek için Latin harflerini kabul etmek gerektiğini iddia etmiştir⁴⁹. *İctihad* dergisinde “*Arab Harflerini de Cebrail Getirmemiştir Ya!*” başlığıyla yayımlanan makalede, “*Evvela biz,*

45 *Hâkimiyet-i Milliye*, 5 Mart 1923, Dördüncü sene, Numara: 755, s. 2; *Akşam*, 5 Mart 1339 (1923), Beşinci sene, Numara: 1599, s. 2.

46 *Sebilürreşâd*, “Latin Hurûfu Mes’elesî”, 12 Nisan 1339, Numara: 525-526, s.48.

47 *Sebilürreşâd*, “Latin Hurûfu”, 24 Mayıs 1339, Adet:530-531, s.82-83; *Sebilürreşâd*, “Latin Hurûfâtı Aleyhinde Mühim Bir Rapor”, 27 Teşrin-i sâni 1340, Adet: 627, s.45.

48 Kılıçzâde Hakkı, “İzmir Kongresinde Latin Harfleri III”, *İctihad*, Numara: 156, 1 Ağustos 1923, s.3214-3215.

49 Kılıçzâde Hakkı, “Harflerimiz ve İmlâmımız”, *İctihad*, Numara:157, 1 Eylül 1923, s.3227-3230.

Arap değiliz. Turanî'yiz, Türk'üz" diyen Kılıçzâde Hakkı, Arapların bir istila sonucunda bu harfleri Türklere kabul ettirdiğini, ancak bunları kullanmaya devam etmek konusunda hiçbir mecburiyet olmadığını söylemiştir⁵⁰.

15 Temmuz 1928 tarihli İctihad'da Dr. Y. Themo Mexhidije imzasıyla yayımlanan *Türk Harfleri Meselesi*" başlıklı makalede, "*Fenike harflerinin son şekli-i tekâmülü ve yazılıştaki sühuletli olan Latin harflerini Hıristiyanlık doğurmadı, lüzum yarattı, biz de artık bu lüzumu hissettik. Buna taannüd ve taassub dış geçiremeyecektir. Er geç kabul olunacak, bari beyhude yere vakit kaybetmeyelim*". Makalenin devamında Latin harflerinin kabul edilmesi halinde kütüphaneler dolusu kitapların ve Osmanlı Edebiyatı'nın eski bir paçavra gibi atılacağı endişelerini dile getirenlere cevap olarak, şapka inkılâbında olduğu gibi fesin atılıp şapkanın takıldığı gibi bir durumun yaşanmayacağı; ona göre tedbirler alınacağı ve sağlam adımlar atılacağı ifade edilmiştir⁵¹.

Darülfünun muallimlerinden Avram Galanti'nin *Yeni Mecmua*'da yayımlanan makalesinde, Latin harflerinin kullanılmasına karşı çıkmış ancak, Arap alfabesinde harflerinin bitişik yazılmasından dolayı okuma ve yazmanın zorlaştığını belirtmiştir. Avram Galanti Latin harfleri konusunda şu izahatı yapmıştır:

*"Latin harfli yazılmış Türkçe kelimelerin telaffuzu, Türkçe telaffuzdan çıkararak Frankça olur... Kelimelere tam bir Türk telaffuzu vermek için, Latin harflerine ilave edilecek işaret ile Türkçe yani Arapça harflere ilave edilecek işaret arasında hiçbir fark olmadığını söylemek isterim... Latin harflerinin isti'mali pek muzırdır. Çünkü Latin Harfleri, memâlik-i İslâmiye'yi rabt eden habl-ı metini koparır... Yani camia-i İslamiye'yi inhilale doğru sevk eder. Latin harfleri, ticaretimizin inkişafına engeldir... Biz Latin hurûfunu istimal edersek ve diğer Türk anâsırı Arapça harfleri istimal edersek ilim ve fikir mübadelesi ve kitap ticareti mahdud kalır. Yani irfan ve ticaret mutazzar olur... Latinîcilerin yalnız bir cihette hakları vardır. O da Latin harflerinin munfasıl ve Arabî harflerinin muttasıl ve munfasıl olmasındadır"*⁵².

Avram Galanti'nin bu söylediklerine Kılıçzade Hakkı ilginç bir eleştiride bulunarak, Avram Galanti'nin Yahudi olduğunu, Yahudilerin de Araplar gibi Sami ırkından geldiklerini, Hz. Muhammed'in peygamberler içinde en çok Hz. Musa'yı sevdiğini ve bu nedenle Avram Galanti'nin Arap harflerini savunduğunu ileri sürmüştür. Kılıçzade Hakkı, Avram Galanti'nin Arap harflerinin Müslüman kavimler arasında "*habl-i metin*" olduğu iddiasına da itiraz ederek, İslâm Tarihi'ndeki iç savaşlardan örnekler vermiştir. Kur'an-ı Kerim'in Latin harfleriyle yazılmasında bir mahzur olmadığını da savunan Kılıçzade Hakkı, "*manasını anlamadığım, telaffuzu telaffuzuma uymayan bir kitabı, hangi lisanda yazarlarsa yazsınlar bence hiç farkı yoktur*", demiştir⁵³.

1925'te "*Türkçede Arabî ve Latin Harfleri ve İmla Meseleleri*" adında bir risale yazan

-
- 50 Kılıçoğlu Hakkı, "Arab Harflerini de Cebraile Getirmemiştir Ya!", *İctihad*, Numara: 218, 15 Kânun-ı evvel 1926, s.4193-4194.
- 51 Dr. Y. Themo Mexhidije, "Türk Harfleri Meselesi", *İctihad*, 15 Temmuz 1928, Numara: 256, s. 4862-4864.
- 52 Avram Galanti, "Lisaniyât: Latin Hurûfâtı Meselesi", *Yeni Mecmua*, 1 Temmuz 1923, S. 79, s.265-266.
- 53 Kılıçzade Hakkı, "Harflerimiz ve İmlamız", *İctihad*, 1 Eylül 1923, Numara: 157, s. 3227-3230.

Avram Galanti, konuyu teknik, ilmî, siyasi ve iktisadî açıdan şöyle ele almıştır: Teknik açıdan Latin harfleri kullanılarak yazılan Fransızca kelimelerdeki seslerin-hecelerinin sayısı, Arap harfleriyle yazılan Türkçe kelimelerdeki seslerin-hecelerinin sayısından yaklaşık üç misli fazladır. İlmî açıdan Latin harflerinin kabulüyle Türkçenin daha fakir olacak ve özellikle Arapçadan Türkçeye geçen ilmî ve fennî tabirlerin yazılmasında sıkıntılar yaşanacaktır. Siyasi açıdan, Arap elifbası Kur'an-ı Kerim elifbası olduğu için Türk, Arap, Acem milletleri tarafından lisan yazısı olarak kullanıldığından, bu üç lisanın tahsilini kolaylaştırır. Ayrıca Latin harflerinin kabulü halinde geçmişimizle bağımızın kopacak ve böylece geçmişimizi unutacağız. Alman, İngiliz ve Fransız okullarında dokuz-on asır evvel yazılmış eserler okunabiliyorsa, bizde dört-beş asır evvel yazılmış eserler neden okutulmasın? İktisadî açıdan ise İran, Irak, Suriye, Filistin ve Mısır ile olan ticaretimizden dolayı bizim Farsça ve Arapçayı öğrenmemizi ve onların da Türkçeyi öğrenmelerini kolaylaştıran temel etken ortak kullandığımız Arap alfabesidir⁵⁴.

Latin harflerine karşı çıkan isimlerden biri olan Darulfünûn Türk Edebiyatı Tarihi Müderrisi Fuat Köprülü ise fikrini şöyle ifade etmiştir: “*Latin harflerinin kabulüne taraftar olanlar, zannediyorlar ki Garp medeniyetine bu suretle daha çabuk ve daha kolay temessül edebiliriz. Hâlbuki Garp medeniyetine temessül, harflerimizin tebdili ve Latin harflerinin kabulüyle kâbil olamaz... Latin harflerinin kabulü meselesi, yalnız hars ve tarih meselesi değildir. Bunun iktisadî, tedrisî cihetleri de vardır ki, bunlardan işin yalnız iktisadî sebepleri dahi Latin harflerinin kabulü teşebbüsünü akamete mahkûm bırakmaya kâfi gelir. İhtisasa hürmet etmek istediğimiz şu sıralarda böyle mühim bir hususât ile herkesin iştigal etmesi, bir anarşi tevlîd etmekten başka bir şeye yaramaz*”⁵⁵.

1926’da hurûfat konusunda “*Latin Harflerinden Daha İyisini Bulalım*” adıyla bir risale yazan Dr. İsmail Şükrü, ise, “*Köhne beşeriyetin, köhne harfleriyle uğraşmaktansa, yeni dünya beşeriyetine layık, tamamen müşkülatsız bir yazı bulalım. Beşeriyet-i müterakkiyenin âtide bir gün yapacak olduğu bu işi, sırası gelmişken her milletten evvel biz yapalım*”, diyor. Elifba meselesinde mevcut harflerin ıslahı veya Latin harflerinin kabulü gibi iki faklı görüşün tartışıldığını söyleyen Dr. İsmail Şükrü, “*ben ise ne o, ne öbürü diyorum. Mademki modern bir hükümet tesis ediyoruz. Bu antikalaşmış ve bizim olmayan eski harflerle alakamızı keselim... Asrımıza layık bir şekilde, talimde sühulet, tahrirde surat veren modern harfler bulalım*”, önerisinde bulunur⁵⁶.

Dr. İsmail Şükrü “*Son Darbe-i Tahlis: Harflerimiz*” başlıklı makalesinde ise şunları söylemiştir: “*Son tecdîd ve ıslah darbesi vurulmamıştır. Bu herifleri ve bu harfleri atmadıkça Türk için hakiki necat yolu açılmaz... Bu darbe-i tahlisi de yine o büyük meşaleden bekleyeceğiz... Bugünkü harflerimizle asrın istediği surat ve sühuletle yükselmemiz muhaldir... Malumdur ki yazı ile lisan, bir milletin benliğidir ve o milletin Edebiyatı da hayat-ı millîsinin mir’atıdır... Bu itibarla Edebiyat, ruh, vuzuh, mana ve şümül cihetinden milletin hakiki öz lisanından doğmuş olursa, ancak o zaman tabii ve milletin de mal-ı sahihi*

54 Avram Galanti, *Türkçede Arabî ve Latin Harfleri ve İmla Meseleleri*, Kâğıtçılık ve Matbaacılık AŞ, İstanbul 1341 (1925), s. 1-33.

55 Köprülüzâde Mehmed Fuad, “Harf Meselesi”, *Millî Mecmua*, 1 Kânun-i evvel 1926, Numara: 75, s. 1206-1207.

56 İsmail Şükrü, *Latin Harflerinden Daha İyisini Bulalım*, Kader Matbaası, İstanbul 1926, s. 1-32.

olur”⁵⁷.

1920’de hurûfat meselesi hakkında görüş beyan eden ve bir risale yazan diğer önemli bir isim de Tahsin Ömer’dir. Tahsin Ömer “İlmî ve Tarihî Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır” adıyla yazdığı risalesinde, Latin harflerinin, aslında soldan yazılan Arap harfleri olduğunu iddia etmiş ve harflerin şekilleri üzerinden örnekler vererek tespitlerde bulunmuştur. Tahsin Ömer’e göre Arap kültüründe sağ yönün sol yönden daha faziletli olması ve daha çok tercih edilmesinden dolayı Arap alfabesi sağdan yazılmaktadır.⁵⁸

Hurûfat ve imla konusunda Gostivarlı Abdülhakim Hikmet’in gençlere hitaben yazdığı “*Türkçe İçin Arap Harfleri mi İyi, Latin Harfleri mi İyi?*” isimli risalesinde, Latin harflerini almaya ihtiyacımız olmadığını, mevcut kullandığımız harfleri bir parça ıslah edersek ve imlamız üzerinde de bir usul çerçevesinde çalışırsak, alfabe meselesinde amacımıza ulaşacağımız belirtiliyor. Arap harfleriyle dilimizdeki Türkçe kelimelerin yazımında belli bir kuralın olmamasından dolayı, mevcut problemlerin ortaya çıktığını örnekler vererek açıklayan Gostivarlı Abdülhakim Hikmet, imlamız için İstanbul şivesinin esas alınmasını ve Türkçe asıllı kelimelerin yazımında her hecede mutlaka bir sesli harf yazılmasını tavsiye ediyor⁵⁹.

Akşam gazetesinde Necmeddin Sadık Bey, Azerbaycan’ın Latin harflerini kabul etmesi üzerine “*Ruslar ve Türkler*” başlığıyla yayımladığı baş makalesinde, Rusların bu işteki asıl gayelerini ve Azerbaycan açısından endişelerini şöyle anlatmıştır:

*“Ruslar herkesten iyi biliyorlar ki, bir milletin istiklâli, ancak millî irfan ile kaimdir. Moskova Hükümeti, Azerbaycan’da bu millî irfanı söndürmeye uğraşüyor... Bunun için buldukları ilk usul, Türk elifbası yerine Latin hurûfunu neşretmektir. Bu suretle evvela Azerbaycan’ın diğer Türk memleketleriyle alakasını kesmektir. Bu alakalar arasında siyasi rabıttan daha mühim olanı hars rabıtasıdır... Bir milletin varlığını yapan şey, o milletin mazisidir. Maziye nesilden nesle nakleden de lisanı, tarihi, edebiyatıdır. Moskova Hükümeti istiyor ki mekteplerde okuyan Azerbaycanlı çocuklar bir taraftan Türk harsıyla kat-ı alaka etsinler, diğer taraftan kendi mazilerini unutsunlar. Mazi ile istikbali birbirinden ayırmak için lisanı değiştirmekten iyi vasıta olur mu?”*⁶⁰.

Bu süreçte Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini savunan en önemli isimlerden biri de Abdullah Cevdet’tir. Okuma-yazmada kolaylık sağlaması nedeniyle Latin harflerinin okur-yazar oranını büyük ölçüde arttıracığını düşünen Abdullah Cevdet, *Akşam* gazetesinin “*Latin harflerini kabul etmeli mi etmemeli mi?*” sorusuna, “*behemehâl Latin harflerini kabul etmeliyiz. Bu kanaatim pek kuvvetlidir ve otuz beş yaşındadır*” şeklinde cevap vererek,

57 İsmail Şükrü, “Son Darbe-i Tahlis: Harflerimiz”, *İctihad*, 1 Teşrin-i evvel 1925, Numara: 189, s. 3733-3734.

58 Tahsin Ömer, İlmî ve Tarihî Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1339, s. 1-44.

59 Gostivarlı Abdülhakim Hikmet, *Türkçe İçin Arap Harfleri mi İyi, Latin Harfleri mi?*, Saraybosna Hükümet Matbaası, 1341, s. 1-46. Gostivarlı Abdülhakim Hikmet, mezkûr risalesini, bahsettiği kurallara göre yazmıştır.

60 Necmeddin Sadık, “Rusya ve Türkler”, *Akşam*, 9 Kânun-i evvel 1339, Numara: 1858, s. 1. Necmeddin Sadık Bey’in mezkûr başmakalesi, 27 Kânun-i evvel 1339 tarihli *Sebilürreşâd* dergisinde de “*Hurûfat Meselesi*” başlığıyla yayımlanmıştır.

yıllardır bu fikri savunduğunu belirtmiştir. Kullanılmakta olan Arap harflerini, bir dönem Avrupa'ya tanınan kapitülasyonlara benzeten Abdullah Cevdet, “Avrupa'nın bize kabul ettirmiş olduğu kapitülasyonlardan kurtulduk. Fakat Arab ve Arabistan kapitülasyonu üzerimizde hükümrânlık etmektedir” demiştir⁶¹.

Şark'tan ayrılıp Garp medeniyetine girmek için Latin harflerini kabul etmek gerektiğini söyleyen Abdullah Cevdet, bu konudaki kanaatini şu sözlerle izah etmiştir: “Çok eski ve köklü bir itikadımızdır: Biz Arab harfleriyle yaşayamayız. Latin harflerini bazı ilâve ve ta'dil ile kabul etmeye mecburuz ve bu, mutlaka yapılacaktır. Belki bunun yapıldığını görmeye ömrümüz kifâyet etmez; fakat bu faninin lâ-yefnâ kanaati bu merkezde payıdardır”⁶². Abdullah Cevdet, Latin harflerinin kabulüne dönük Hükümetin girişimlerini, “Cumhuriyetimizin Hars Sahasında Bir Feth-i Mübîni” başlığıyla İctihad dergisinde yayımladığı makale ile duyurmuş; bu konuda atılan adımları ve ileride alınacak kesin kararı, “Hükümetimizin inkılâb ve tecdîd sahasına dâhil en parlak zaferini, samimi hürmetle, selâmlarız” sözleriyle değerlendirmiştir⁶³.

Yıllarca süren bütün bu tartışmaların ardından nihayet Latin harfleri, 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmiştir. Bu çerçevede, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki 1353 Sayılı Kanun, 3 Kasım 1928 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir⁶⁴.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin üç yüz yıllık modernleşme çabasının sonucunda ortaya çıkmış bir siyasi yapıdır. Diğer bir ifadeyle Türkiye Cumhuriyeti, İmparatorluktan millî devlete geçiş sürecinin bir sonucudur. Bu süreçte Meşrutiyet dönemi aydınlarının etkisi inkâr edilemez.

Aslında Osmanlı'da Arap harflerinin ıslah edilmesi ve alfabe tartışmaları konusu, III. Selim Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Ancak geri kalmışlığın nedenlerini cehalette ve cehaletin nedenlerini de alfabede arayanlar yine Tanzimat ve Meşrutiyet aydınları olmuştur. Bu konudaki ilk fikirler ise 1851'de Ahmed Cevdet Paşa tarafından ileri sürülmüştür. Ahmed Cevdet Paşa Türkçe olup da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesleri belirtmek için bir çareye ihtiyaç duyulduğunu ve Türkçenin sadeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Hurûfat ve dil konusundaki problemlerin çözümüne yönelik fikir beyan eden önemli isimlerden biri olan Antepî Münif Paşa, yazımızda hareke kullanılmadığı için bir kelimenin birçok şekilde okunabildiğini ve hatta hareke kullanılsa da bu problemin devam edeceğini söylemiştir. Münif Paşa dilimizde özel isimlerin yazılışı ile diğer kelimelerin yazılışları arasında bir farkın olmadığını ve Arapça-Farsça terkiplerin çokluğundan dolayı yazma öğretiminin zorlaştığını ifade etmiştir. Ebuzziya Tefvik ve Namık Kemal ise Latin harflerine karşı çıkmış ve Arap harflerini kullanmanın geri kalmamızın sebebi olmadığını,

61 Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Hakkında”, *İctihad*, No:204, 15 Mayıs 1926, s. 3973-3975.

62 Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Mes'alesi”, *İctihad*, Numara: 240, 15 Teşrin-i sâni 1927, s.4583.

63 Abdullah Cevdet, “Cumhuriyetimizin Hars Sahasında Bir Feth-i Mübîni”, *İctihad*, 15 Mayıs 1928, s.5343.

64 *Resmi Gazete*, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun”, Numara: 1030, 3 Teşrin-i sâni 1928, s. 6001-6003.

ancak bu harflerin ıslah edilmesini savunmuşlardır.

Türkçenin Arap harfleriyle yazılması ve okunmasının daha kolay olabilmesi için önerilen bir metot da hurûf-i munfasıla yöntemidir. Bu metoda göre kelimeler yazılırken harfler birleştirilmeden ayrı ayrı yazılacak ve böylece Türkçe okuma yazmayı zorlaştıran kalabalık harflerden ve şekillerinden kurtulacaktı. Hurûf-i munfasıla metodunu savunan önemli isimlerden Milaslı İsmail Hakkı, Cihangirli M. Şinasi'nin birlikte yazdıkları bir risalede Türkçe yazımda sesli harflerin bol bol kullanılmasını, kelimelerin konuşulduğu gibi yazılmasını, Türk fonetiği ile ilgili olmayan harflerin kullanılmamasını ve eski imlâ kaidelerinin terk edilmesini önermişlerdir. Hurûf-i munfasıla yöntemi, I. Dünya Savaşı'ndan önce Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından ordu haberleşme sisteminde kullanılmış ancak daha sonra Arap harflerine uyumlu olmadığından ve savaş sürecinde haberleşmeyi sekteye uğrattığından kullanımı bırakılmıştır. Mimarzâde Emrullah ise hurûf-i munfasıla yöntemine itiraz etmiş ve bunun mahzurlarına dikkat çekmiştir.

Ispartalı Hakkı Bey, dilimizdeki kelimelerin her bir hecesinin sesli bir harfle bitmesi gibi basit bir kural ile daha kolay yazılıp okunabileceğini savunmuştur. Gazi Ahmet Muhtar Paşa ise mevcut kullandığımız harfleri şeklen muhafaza edip değiştirmemek, sağdan sola yazmak usulüne devam etmek, harekeler ve hurûf-i munfasıla kullanarak kelimelerin doğru yazılmasını ve okunmasını sağlamak, satır altında ve üstünde yazılan harflerin şeklinde değişiklik yapmak gerektiğini belirtmiştir.

Dil ve hurûfat konusunda önemli yazılar yazan Musullu Davud'a göre her çeşit terakki, maarifin yaygınlaşmasına bağlıdır; maarifin yaygınlaşması için ise en önemli unsur yazıdır. Ona göre yazımızın Arap alfabesinden, dilimizin de Arapça ve Farsçanın tahakkümünden kurtarılması gerekir. Harflerin ıslahı yerine Latin harflerinin kabul edilmesini ve dolayısıyla yeni bir Türk alfabesinin oluşturulmasını savunan Hüseyin Cahit, Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve Kılıçzade Hakkı, konu ile ilgili bir hayli sert yazılar yazmışlardır. Celal Nuri ilerlemek için mutlaka Latin harflerinin kabul edilmesini isterken, Kılıçzade Hakkı Latin harflerini kabul etmenin en doğru yol olduğunu söylemiştir. Abdullah Cevdet ise kağı arabalarını nasıl terk edip treni kabul etmişsek, şimdi Arap harflerini bırakıp Latin harflerine geçmemiz gerektiğini belirtmiştir.

İctihad yazarlarına göre, Türkçenin Arap harfleriyle yazılması ve okunması oldukça zordur. Çünkü Türkçeye farklı lisanlardan birçok kelime karıştığı gibi kaideler de girmiştir. İctihad'da dilin sadeleşmesi ile en çok Hüseyin Kazım Kadri, Cihangirli M. Şinasi, Satı Bey ve Dobrucalı Mustafa ilgilenmiştir. Bunlara göre dilde sadeleşme işi birkaç kişinin denetimine bırakılmamalıdır. Bunun için bir akademi kurulmalıdır. Satı Bey ise toplumun geri kalması ile kullanılan harfler arasında hiç bir bağın, ilişkinin olmadığını, zengin bir edebiyata sahip hiçbir milletin alfabesini değiştirdiğine dair bir misalin tarihte mevcut olmadığını söyler. M. Şinasi ise Satı Bey'in bu fikrine katılmadığını ve elifbamızın terakkiye engel olduğunu iddia eder. Dr. İsmail Şükrü de Latin alfabesinin mutlaka kabul edilmesi gerektiğini ve böylece gerçek kurtuluşa ulaşacağımızı belirtmişler. *İctihad* dergisi yazarlarından Kılıçzade Hakkı, Arap harflerinin vahiy yoluyla gelmediğini, Arapların bir istila sonucunda bu harfleri Türklere kabul ettirdiğini, ancak bunları kullanmaya devam etmek konusunda hiçbir mecburiyet olmadığını söylemiştir. Abdullah Cevdet ise Arap harflerini, bir dönem Avrupa'ya tanınan kapitülasyonlara benzetmiş ve kapitülasyonlardan

kurtulduk, fakat Arap ve Arabistan kapitülasyonundan kurtulamadığımızı belirtmiştir.

Sebilürreşad dergisinde dilde sadeleşme ile ilgili görüşler ortaya konulmazken, Mehmed Akif' havasın değil avamın anlayacağı dilden yana görüş belirtmiştir. Sırat-ı Müstakim'den İsmail Hakkı, konuşulan lisan ile yazılan lisan arasındaki farka dikkat çeker ve yazı dilinde kullanılan kelimelerin çoğunun başka dillerden olduğunu belirtmiştir. Türk Yurdu yazarlarına göre, lisanda tasfiyeden ziyade Türkleştirme ve Türkçeleştirme yapılmalıdır. Yabancı dillerden alınan kelimelere Türkçenin grameri ve imlası tatbik edilmelidir. Bu konuda Ziya Gökalp, dilimiz çağdaşlaştırmak, sarf, nahiv ve imla hususlarında ise Türkleşmek gerektiğini savunmuştur. Ali Seyyidi, Latin alfabesinin dilimize tatbik edilemeyeceğini, bu alfabenin ses, hece ve mahreç itibarıyla çok fakir bir alfabe olduğunu belirtir. Celal Esat da Ali Seyyidi ile aynı görüşte olup, Türkçenin Latin alfabesinin fevkinde bir dil olduğunu söyler. Avram Galanti de Latin harflerine karşı çıkmış ve bu fikrini teknik, ilmî siyasi ve iktisadi açıdan örnekler vererek savunmuştur.

İzmir İktisat Kongresi'nde, İzmirli işçi delegeleri tarafından Latin harflerinin kabul edilmesi hususunda bir önerge verilmiştir. Fakat bu önerge, kongrenin toplanma amacına uygun bir konu olmadığı gerekçesiyle başkanlık divanı tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine Kılıçzade Hakkı ve Kazım Karabekir arasında daha sonraki süreçte gazete ve dergiler üzerinden tartışmalar yaşanmıştır.

Hurûfat meselesi hakkında görüş beyan eden ve bir risale yazan Tahsin Ömer, Latin harflerinin, aslında soldan yazılan Arap harfleri olduğunu iddia etmiş ve harflerin şekilleri üzerinden örnekler vererek tespitlerde bulunmuştur. Gostivarlı Abdülhakim Hikmet ise Latin harflerini almaya ihtiyacımız olmadığını, mevcut kullandığımız harflerimizi ıslah edip, imlamız üzerinde bir usul çerçevesinde çalışırsak, alfabe meselesinde amacımıza ulaşacağımız belirtmiştir. Akşam gazetesinde yazan Necmeddin Sadık Bey, Azerbaycan'ın Latin harflerini kabul etmesi üzerine, Rusların bu işteki asıl gayelerinin Azerbaycan'da millî irfanı söndürmek ve Azerbaycan'ın diğer Türk memleketleriyle alakasını kesmek olduğunu belirtmiştir. Latin harflerine karşı çıkan Darülfünun Türk Edebiyatı Tarihi hocası Fuat Köprülü ise Latin harflerini kabul etmekle Garp medeniyetine giremeyeceğimizi, bunun birçok cihetleri olduğu kanaatinde dir.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu buhranı aşmanın formüllerinin arayışı içinde olan Meşrutiyet aydınları, milletini ve devletini bu zor durumdan kurtarma görevini kendine yüklemiştir. Meşrutiyet aydınlarının fikirleri Milli Mücadele'yi yürüten ve Cumhuriyeti kuran kadroyu da etkilemiştir. Çünkü bu kadro Meşrutiyet döneminde eğitim almışlar, ona göre bir fikir ve ideal sahibi olmuşlar ve Cumhuriyet'ten itibaren bu fikirlerini hayata geçirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Abdullah Cevdet, “Cumhuriyetimizin Hars Sahasında Bir Feth-i Mübîni”, *İctihad*, 15 Mayıs 1928.

Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Hakkında”, *İctihad*, Numara: 204, 15 Mayıs 1926.

Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Meselesi”, *İctihad*, 15 Teşrin-i sani 1927, Numara: 24.

Abdullah Cevdet, “Latin Harfleri Meselesi”, *İctihad*, Numara: 240, 15 Teşrin-i sâni 1927.

Akşam, 5 Mart 1339 (1923), Beşinci sene, Numara: 1599.

Ali Nadir, “Harflerimiz”, *İctihad*, 2 Mayıs 1329, Numara: 64.

Ali Seyyidi, *Latin Hurûfu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1340.

Arıkan, Zeki “Latin Harfleri”, AÜ. *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C.2, S.5, 1990.

Avram Galanti, “Lisaniyât: Latin Hurûfâtı Meselesi”, *Yeni Mecmua*, 1 Temmuz 1923, S. 79.

Avram Galanti, *Türkçede Arabî ve Latin Harfleri ve İmla Meseleleri*, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1341 (1925).

Baha Tevfik, “İslah-ı Hurûf Meselesi”, *Felsefe Mecmuası*, *Teceddüd-i İlmî ve Felsefi Kütüphanesi* (Tarihsiz), C. I, S. VIII.

Bahor İsrail, “Ma’kere-i Hayatta Lisanımız”, *İctihad*, 5 Haziran 1330, Numara: 109.

Bediüzzaman, “Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devâdır”, *Misbâh*, 19 Eylül 1324, Numara: 2.

Bediüzzaman, “Sadâ-yı Hakikat”, *Volkan*, 27 Mart 1909, Numara: 86.

BOA. MF.MKT.01223.00016.001.

BOA. MF.MKT.01223.00016.002.

BOA. MF.MKT.01223.00016.003.

BOA. MF.MKT.01223.00016.004.

Celal Esat, “Türkçe Yazı Latin Harflerine Fâiktir”, *Akşam*, 11 Mart 1340 (1924), Altıncı sene, Numara: 1950.

Celâl Nuri, *Tarih-i İstikbal II, Mesâil-i Siyasiye*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi İstanbul, 1331.

Celal Nuri, *Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniye*, Yeni Osmanlı Matbaası, İstanbul, 1331.

Dr. Y. Thcno Mexhidije, “Türk Harfleri Meselesi”, *İctihad*, 15 Temmuz 1928, Numara: 256, s. 4862-4864.

Ebuzziya Tevfik, “Yine İslah-ı Hurûf Davası”, *Memua-i Ebuzziya*, 15 Rebiulevvel

1302, Cüz. 42.

Erdoğan, “Osmanlıcanın Yazısı, Lügati” *Türk Yurdu*, 18 Nisan 1329, C.2, S.38.

Gostivarlı Abdülhakim Hikmet, *Türkçe İçin Arap Harfleri mi İyi, Latin Harfleri mi?*, Saraybosna Hükümet Matbaası, 1341.

Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Nâşiri Yeni Mecmua, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1918.

Gündüz, Mustafa, *Osmanlı Mirası Cumhuriyet'in İnşası-Modernleşme, Eğitim, Kültür ve Aydınlar*, Lotus Yayınevi, Ankara, 2010.

Hâkimiyet-i Milliye, 5 Mart 1923, Dördüncü sene, Numara: 755.

Hüseyin Cahit, “Arnavut Hurûfatı”, *Tanin*, 20 Kânun-i sani 1910, Numara: 27-496.

Hüseyin Cahit, “Arnavut Hurûfu”, *Tanin*, 31 Kânun-i sani 1910, Numara: 38-507.

İctihad, 1 Nisan 1926, Numara: 201.

İctihad, 1 Teşrin-i evvel 1923, Numara: 158.

İctihad, 15 Mart 1926, Numara: 200.

İlber ORTAYLI, *Batılılaşma Yolunda*, Merkez Kitaplar Yayınları, 2007.

İsmail Hakkı, Cihangirli M. Şinasi, *Tadil-i Hurûf Meselesi*, Nefaset Matbaası, İstanbul 1330.

İsmail Şükrü, “Son Darbe-i Tahlis: Harflerimiz”, *İctihad*, 1 Teşrin-i evvel 1925, Numara: 189.

İsmail Şükrü, *Latin Harflerinden Daha İyisini Bulalım*, Kader Matbaası, İstanbul 1926.

Kılıçoğlu Hakkı, “Arab Harflerini de Cebrail Getirmemiştir Ya!”, *İctihad*, Numara: 218, 15 Kânun-ı evvel 1926.

Kılıçzade Hakkı, “Harflerimiz ve İmlamız”, *İctihad*, 1 Eylül 1923, Numara: 157.

Kılıçzade Hakkı, “Harflerimiz ve İmlâmımız”, *İctihad*, Numara: 157, 1 Eylül 1923.

Kılıçzade Hakkı, “İzmir İktisat Kongresi'nde Harfler Meselesi I”, *İctihad*, 1 Haziran 1923, Numara: 154.

Kılıçzade Hakkı, “İzmir İktisat Kongresi'nde Harfler Meselesi II”, *İctihad*, 1 Temmuz 1923, Numara: 155.

Kılıçzade Hakkı, “İzmir Kongresinde Latin Harfleri III”, *İctihad*, No:156, 1 Ağustos 1923.

Kılıçzade Hakkı, *Akvemü's Siyer Münasebetiyle Yusuf Suad Efendi'ye Tahsisen Softalara Ta'mimen Son Cevap*, Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi İstanbul, 1331.

Köprülüzâde Mehmed Fuad, “Harf Meselesi”, *Millî Mecmua*, 1 Kânun-i evvel 1926, Numara: 75.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev: Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu

Basımevi, Ankara 1993.

M. Şinasi, “Elifba Meselesi ve Cevabımız”, *İctihad*, 18 Nisan 1329, Numara: 62.

Mecmua-i Fünun, İkinci Sene, 1280, Muharrem, Numara: 14.

Milaslı İsmail Hakkı, “Hurûf-ı Munfasıla Nümûnesi ve Menâfi’i Hakkında Birkaç Söz”, *Sebilürreşâd*, Numara: 435-436, 14 Ağustos 1335.

Milaslı İsmail Hakkı, “İslah-ı Hurûf Her Şeyden Mühim ve Akdem”, *Sebilürreşâd*, 28 Teşrin-i sani 1329, Adet: 274.

Milaslı İsmail Hakkı, “İslah-ı Hurûf Meselesi”, *Sebilürreşâd*, Numara: 250, 13 Haziran 1329.

Milaslı İsmail Hakkı, “Milletlerin Terakkisinde Elifbânın Hissesi”, *Sebilürreşâd*, Numara: 431-432, 24 Temmuz 1335.

Mimarzade Emrullah, “Yeni Yazının İnkâr Edeceği Mazarratlar”, *İ’tisam*, 23 Teşrin-i evvel 1335, Adet: 47.

Mustafa Sabri, “Terakki Edelim Fakat Müslüman Kalmak Şartıyla”, *Sebilürreşâd*, 24 Temmuz 1335, Adet: 421-422.

Musullu Davud, *İslah-ı Hurûfa Dair Meclis-i Mebusan’a Layiha*, İstanbul 1326.

Namık Kemal, “İslah-ı Hurûf Meselesi”, *Mecmua-i Ebuzziya*, Gurre-i Rebiulevvel 1302, Cüz’. 43.

Necib Asım, “Tasfiyecilik”, *Türk Yurdu*, 4 Haziran 1331, C.4, S.85.

Necmeddin Sadık, “Rusya ve Türkler”, *Akşam*, 9 Kânun-i evvel 1339, Numara: 1858.

Resmi Gazete, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun”, Numara: 1030, 3 Teşrin-i sâni 1928.

Satı, “Elifba Meselesi”, *İctihad*, 11 Nisan 1329, Numara: 61.

Satı, “Elifba Meselesi”, *İctihad*, 2 Nisan 1329, Numara: 64.

Sebilürreşâd, “Latin Hurûfu”, 24 Mayıs 1339, Adet: 530-531.

Sebilürreşâd, “Âlem-i İslam’ın İslah-ı Hurûfa İhtiyacı”, 7 Teşrin-i sani 1329, Adet: 271.

Sebilürreşâd, “Edebiyat”, 24 Şubat 1328, C. 1-8, S.1-183.

Sebilürreşâd, “Hurûfat Meselesi”, 27 Kanun-i evvel 1339, Adet: 581.

Sebilürreşâd, “Hurûfat Meselesi”, 27 Kanun-i evvel 1339, Adet: 581.

Sebilürreşâd, “Latin Hurûfâtı Aleyhinde Mühim Bir Rapor”, 27 Teşrin-i sâni 1340, Adet: 627.

Sebilürreşâd, “Latin Hurûfu Meselesi”, Numara: 525-526.

Tahsin Ömer, *İlmî ve Tarihî Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır*, Mahmutbey Matbaası, İstanbul 1339.

Tanin, 27 Şubat 1329, Numara: 1873.

Tansel, Fevziye Abdullah, “Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)”, *Bellekten*, C. XVIII, S. 66, Nisan 1953.

Tercüman-ı Hakikat, 28 Haziran 1885, Numara: 2112.

Türk Yurdu, “Türklük Şuûnu, Harflerimizin Islahı”, 9 Mart 1328, Adet: 9.

Uyanık, Ercan ve Çam, İrfan Davut, “Arap Elifbası’ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpcı Söylemler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/29, 2014-Güz.

Yeni Yazı, 14 Mart 1330, Numara: 2.

Yeni Yazı, 28 Mart 1330, Numara: 4.

Yeni Yazı, 8 Mart 1330, Numara: 1.